

ТЕНДЕНЦІЇ ВАЛЮТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

THE TRENDS OF CURRENCY MARKET IN UKRAINE

УДК 338.58:65.014

Черкашина К.Ф.

к.е.н., доцент, доцент кафедри банківської справи і фінансового моніторингу
Університет державної фіскальної служби України

Бур І.С.

студентка
Університет державної фіскальної служби України

У статті визначено причини виникнення девальвації національної грошової одиниці України, проаналізовано зміну курсу гривні по відношенню до деяких валют світу, розглянуто дії Національного банку щодо покращення ситуації з національною грошовою одиницею, охарактеризовано наслідки нестабільних коливань української гривні.

Ключові слова: девальвація, національна грошова одиниця, гривня, курс, валюта, валютний ринок.

В статье определено причины возникновения девальвации национальной денежной единицы Украины, проанализировано изменение курса гривны по отношению к некоторым валютам мира, рассмотрены действия

Національного банку по улучшению ситуации с национальной денежной единицей, охарактеризованы последствия нестабильных колебаний украинской гривны.

Ключевые слова: девальвация, национальная денежная единица, гривна, курс, валюта, валютный рынок.

The article identified causes of the devaluation of the national currency of Ukraine, analyzed the change in the exchange rate in relation to several currencies, considered the actions of the National Bank to improve the situation with the national currency, describes the consequences of unstable fluctuations in the Ukrainian hryvnia.

Key words: devaluation, national currency, the hryvnia, rate, currency, currency market.

Постановка проблеми. У період фінансової кризи для країни характерними є такі негативні явища як: інфляція, зростання бюджетного дефіциту, незбалансованість платіжного балансу, зниження соціального рівня життя населення та інші. Усі вищезазначені фактори знаходять своє відображення на курсі національної грошової одиниці, що у кінцевому результаті приводить до її девальвації. Зазвичай, девальвація у незначних розмірах, певною мірою є сприятливою для експортерів та сприяє поживленню експорту в країні. У той же час, значні розміри девальвації приводять до вкрай негативних наслідків, таких як значне зростання рівня цін в країні, інфляційні процеси, недовіра до банківської системи, доларизація економіки та зниження загального рівня життя.

Отже, на сьогодні є досить важливим дослідження основних причин, що привели до різкої девальвації української гривні, вивчення основних негативних наслідків, а також розробка підходів щодо припинення девальваційних процесів в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження основних аспектів підтримання стабільності національної грошової одиниці України, аналіз основних інструментів валютно-курсової політики НБУ, які використовуються для стабілізації гривні, а також розгляд питань щодо аналізу та вдосконалення державної політики в сфері грошового обігу та кредиту набули відображення у роботах Береславської О. І., Белінської Я. В., Гальчинського А. С., Кармазна В. Я., Клименка О. І., Міщенко В. І., Науменкової С.В., Стельмаха В. С. та інших науковців.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження причин та наслідків девальвації національної грошової одиниці України та розробка заходів щодо стабілізації гривні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з найбільш нагальних проблем валютного

ринку України є його значна волатильність. Слід зазначити, що до 2014 року для України був характерний фіксований валютний курс. У результаті фінансової та політичної криз для України стало неможливим підтримувати фіксований валютний курс. Враховуючи також незначний обсяг золотовалютних резервів, було прийнято рішення до переходу до плаваючого обмінного курсу гривні відносно інших валют. Наслідком стала значна девальвація гривні. Розглянемо зміну курсу гривні стосовно деяких валют світу протягом 2015-2016 років щомісячно (табл. 1).

За даними із таблиці 1 можна стверджувати, що валютному ринку України дійсно притаманне коливання національної грошової одиниці. З початку 2015 р. та до кінця 2016 р. курс гривні девальвував по відношенню до:

- російського рубля – на 73,07%;
- юаня Женьмінбї – на 203,10%;
- долара США – на 240,30%;
- євро – на 177,54%;
- фунта стерлінгів – на 175,37%.

Забезпечення стабільної національної грошової одиниці є одним з головних чинників досягнення стратегічних цілей соціально-економічного розвитку країни, оскільки стабільність гривні виступає першоосновою економічного зростання, а також сприяє підвищенню добробуту населення країни. Найбільш вагомим фактором, що обумовлює курсові коливання гривні, є стан виробництва ВВП, його структура та структура грошового агрегату. Тобто, у забезпечення сталості національної грошової одиниці значення мають не стільки екзогенні, скільки ендогенні фактори. Національний банк, як головний гарант стабільності курсу гривні, на більшу частку ендогенних факторів, що обумовлює її коливання, має обмежений вплив. Так, за рахунок монетарних дій центральний банк України тривалий час утримував стабільний курс до 2013 р., однак економічна криза обумовила зде-

Таблиця 1

Офіційний курс гривні щодо іноземних валют, грн. за одиницю (станом на кінець періоду)

Період \ Валюта	Російський рубль	Юань Женьміньбі	Долар США	Євро	Фунт стерлінгів
2013					
I квартал	0,26	1,29	7,99	10,24	12,10
II квартал	0,24	1,30	7,99	10,41	12,27
III квартал	0,25	1,31	7,99	10,82	12,88
IV квартал	0,24	1,32	7,99	11,04	13,20
2014					
I квартал	0,31	1,76	10,95	15,07	18,22
II квартал	0,35	1,90	11,82	16,09	20,13
III квартал	0,33	2,10	12,95	16,45	21,01
IV квартал	0,30	2,53	15,77	19,23	24,53
2015					
I квартал	0,41	3,77	23,44	25,45	34,87
II квартал	0,38	3,38	21,02	23,54	33,05
III квартал	0,33	3,38	21,53	24,12	32,63
IV квартал	0,33	3,70	24,00	26,22	35,53
2016					
I квартал	0,39	4,05	26,22	29,69	37,78
II квартал	0,39	3,74	24,85	27,56	33,39
III квартал	0,41	3,89	25,91	29,08	33,75
IV квартал	0,45	3,91	27,19	28,42	33,32

Джерело: складено автором за даними Національного банку України [1]

шевлення гривні до іноземної валют. Подальше падіння курсу гривні обумовило переростання фінансової кризи в Україні у системну економічну, поєва політичної, а потім і воєнної нестабільності.

Падіння ВВП мало стрімкий характер, що й обумовило падіння національної грошової одиниці. Особливо негативний вплив на курс української валюти спричинили негативні сподівання, що загострилися на ринку після кризи квітня 2014 р. [2].

2015 р. також характеризувався деструктивними тенденціями на валютному ринку. Наприклад, у лютому 2015 р. курс гривні впав на 71,82 % і становив 2776,31 грн. за 100 \$ США [1]. Значний обсяг непродуктивних воєнних витрат, погіршення сальто платіжного балансу, різке скорочення валютних надходжень внаслідок закриття ринків збуту для українських товаровиробників визначили необхідність використання золотовалютних резервів та зовнішніх запозичень для підтримання стабільності національної грошової одиниці. Проте й досі курс гривні характеризується високим рівнем змінності.

У 2016 р. з метою продовження поступово лібералізувати адміністративні обмеження Національний банк України затвердив постанову № 342 від 07 червня 2016 р. «Про врегулювання ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках України». Підґрунтям для такого рішення стала подальша стабілізація ситуації на грошово-кредитному та валютному ринках, зокрема перевищення пропозиції валюти над попитом на неї на

міжбанківському валютному ринку з середини березня, зумовлене підвищенням цін на сировинні товари на світових ринках та збільшенням попиту на продукцію українського експорту. Як наслідок, з початку 2016 року чиста купівля іноземної валюти Національним банком на міжбанківському валютному ринку становила 953,3 млн. дол. США, зокрема лише у червні – 180,0 млн. дол. США [3]. Ці кошти було спрямовано на поповнення міжнародних резервів.

У результаті проведених заходів Національним банком України відбулися певні позитивні зрушення у 2017 році. Так, офіційний курс гривні до іноземних валют на останній день місяця у січні 2017 року становив 2711,9 грн. за долар США (за 100 од.), і 2882,75 за євро (за 100 од.), а також 2705,37 за долар США (за 100 од.), і 2864,17 за євро (за 100 од.) у лютому. Отже, відбулося, хоч і незначне, укріплення національної валюти, ревальвація по відношенню до долара США становила 0,24%, а по відношенню до євро 0,64% [1].

До позитивних зрушень варто також віднести обсяги операцій з готівковою іноземною валютою, так продаж становив у січні 144,4 млн. дол. США у еквіваленті, у лютому 186,8 млн. дол. США у еквіваленті, у той час як купівля 197,8 млн. дол. США у еквіваленті та 272,7 млн. дол. США у еквіваленті [1]. Така ситуація дала змогу збільшувати обсяги золотовалютних резервів Національного банку України, а також продовжувати подальшу лібералізацію валютних відношень.

Отже, потрібно наголосити, що відмовившись від фіксованого валютного курсу Національний банк України, згідно до своєї основної функції щодо забезпечення стабільності національної грошової одиниці вживає заходи, спрямовані на перешкодження подальшій девальвації гривні. Слід зазначити, що Національний банк України постійно проводить валютні аукціони з метою задоволення потреб банків в іноземній валюті, інформуючи про оголошення аукціону та його параметри, а саме: тип аукціону (купівля або продаж); обсяг аукціону; тип заявки (конкурентні або неконкурентні); час подання банками заявок на участь.

У повідомленні також можна знайти додаткові параметри – мінімальну суму кожної заявки банку та максимальну кількість заявок одного банку. За результатами валютного аукціону Національний банк розміщує на цій сторінці інформацію про курс відсікання та середньозважений курс аукціону. Ця інформація стає доступною до початку наступного робочого дня або до моменту оголошення наступного аукціону (якщо упродовж одного дня оголошується кілька валютних аукціонів).

Слід зазначити, що відповідно до міжнародних нормативно-правових актів, які були ратифіковані Україною, потрібно забезпечувати вільний рух капіталу між країнами. Виходячи з цього досить довготривале застосування валютних обмежень є неприпустимим. Отже, Національний банк України поступово здійснює певну лібералізацію валютних операцій. Одним з останніх заходів є те, що Національний банк України спростив процедуру проведення операцій клієнтів банків з купівлі іноземної валюти/перерахування коштів за межі України на користь нерезидентів та змінив порядок контролю з метою попередження ризикових валютних операцій на банківському ринку України. Так, від 22 березня 2017 року, клієнтам банків не потрібно чекати дозволу Національного банку України на проведення операцій клієнтів банків з купівлі іноземної валюти/перерахування коштів за межі України на користь нерезидентів. Уповноважені банки інформуватимуть Національний банк про такі операції клієнтів після їх проведення. У разі виникнення у Національному банку України сумнівів у законності операцій, до банку може бути направлена вимога, згідно до якої банк повинен призупинити здійснення окремих валютних операцій клієнтів. Відновити проведення таких операцій банк зможе лише після отримання окремого повідомлення від Національного банку України. Крім того, якщо клієнт, валютні операції якого визвали сумніви у Національного банку України, перейшов на обслуговування до іншої банківської установи, уповноважений банк зобов'язаний повідомити про це Національний банк України. Банк, у якому клієнт відкриває поточні рахунки, має право звернутися до попередніх обслуговуючих банків за інформа-

цією, яка отримана від Національного банку України та стосується сумнівних операцій клієнтів.

Девальвація курсу гривні відбулася за період 2013-2016 рр. не тільки по відношенню до долара чи євро, а й по відношенню до курсів практично всіх інших валют, крім білоруських рублів. Отже, така девальвація не є наслідком ринкових процесів коливання валютних курсів внаслідок невірноваженості попиту та пропозиції на іноземні валюти, а є наслідком системних змін в економіці, що обумовлюють в тому числі і слабкість національної валюти.

Колівання валютного ринку привели до низки негативних наслідків, серед яких: подорожчання проїзду транспорту, підвищення комунальних тарифів, зростання цін на товари, послуги та пальне тощо. Таке становище з курсом національної валюти діє у цілому на всю економіку країни, створюючи негативні інфляційні очікування.

При зростанні економіки на 1,3% доходи державного бюджету в січні – вересні поточного року, порівняно з відповідним періодом 2015 року, збільшилися на 6,0% (при запланованому на 2016 рік збільшенні доходів на 12,6%) за рахунок насамперед девальваційного й інфляційного чинників, а також внесення змін до податкового законодавства в частині збільшення ставок окремих податків.

Унаслідок девальвації гривні до іноземних валют, перевищення надходжень від державних запозичень над сумою витрат на погашення державного боргу й отримання гарантованих державою кредитів продовжилося збільшення боргових і гарантованих державою зобов'язань [4].

Національний банк України застосовував інструменти грошово-кредитної політики, такі як норматив обов'язкового резервування не лише як антиінфляційний захід, але й з метою зниження доларизації депозитів та кредитів. У результаті таких заходів маємо наступну ситуацію з депозитами та кредитами у іноземній валюті (таблиця 2).

Таблиця 2

Депозити та кредити, надані резидентам, у розрізі валют, млн. грн. (залишків коштів на кінець періоду)

Період	У національній валюті	В іноземній валюті
Депозити		
2013	421 754	248 220
2014	365 454	309 638
2015	391 911	324 817
2016	426 418	367 056
Кредити		
2013	602 776	308 006
2014	547 987	472 680
2015	433 826	547 802
2016	504 999	493 683

Джерело: складено автором за даними Державної служби статистики України [5]

Дані таблиці 2 свідчать про недостатній рівень довіри з боку населення нашої держави до національної грошової одиниці України, внаслідок девальвації гривні.

Проте у 2016 р. завдяки грошово-кредитній політиці Національного банку України було в деякій мірі відновлено впевненість у гривні фізичних та юридичних осіб нашої держави. Тобто, кількість кредитів на депозитів у національній одиниці збільшилася, однак обсяг депозитів в іноземній валюті продовжує зростати, у той час як обсяг виданих кредитів зменшився на 54 119 млн. грн.

Значна кількість провідних економістів приділяє значну увагу проблемі стабілізації валютного ринку в Україні. Хотілося б відмітити підходи професора Береславської О. І. На її думку, з метою стабілізації ситуації на валютному ринку, необхідно зосередитися на розв'язанні таких найгостріших проблем фінансово-банківської системи, як:

- низький рівень ліквідності національних грошей;
- нестача розвинутих фінансових ринків та якісних інструментів для заощаджень;
- несприятливе інституційно-правове середовище, яке стримує приплив іноземного капіталу;
- проблеми координації у взаємодії між НБУ та урядом;
- значний дефіцит державного бюджету і платіжного балансу;
- відсутність належних умов для функціонування альтернативних каналів грошової трансмісії;
- суперечність заходів підтримки банківського сектору в умовах кризи;
- неконтрольоване використання кредитів рефінансування на валютному ринку;
- відсутність механізмів залучення довгострокових гривневих ресурсів;
- значний дефіцит довіри до вітчизняного банківського сектору;
- недостатність обсягів золотовалютних резервів та пошук нестандартних джерел їх наповнення;
- високий рівень корупції [6, с. 32].

Вирішення вище перерахованих проблем дасть змогу зменшити втрати банківського сектору та оздоровити фінансовий ринок держави, що призведе до покращення життя в Україні в цілому.

Висновки з проведеного дослідження. Отже, слід зазначити, що девальвація національної грошової одиниці має вплив на життя кожного громадянина, знаходить своє відображення на цінах на продукти та послуги, на економічних показниках на макро-, мезо- та мікроекономічному рівні життя країни. Слід зазначити, що незначна девальвація

може виступати стимулюючим фактором для експортерів, товари яких на світових ринках стають більш конкурентоздатними. Але, знову ж таки, мова йде по незначну девальвацію. Задля стримання подальших девальваційних процесів в Україні органи державної влади повинні використовувати ринкові інструменти регулювання валютного ринку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Офіційний сайт Національного банку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.
2. Кармазін В.Я. Проблеми забезпечення стабільності валютного ринку України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/7_karmazin.htm.
3. Національний банк України продовжує пом'якшення валютного регулювання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32236335.
4. Висновок про стан виконання закону про державний бюджет України на 2016 рік за 9 місяців [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16750196/Zvit_23-4.pdf?subportal=main.
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Береславська О.І. Девальвація гривні та спричинені нею виклики для України / О.І. Береславська // Вісник НБУ. – 2015. – №2. – С. 26-33.

REFERENCES:

1. Ofitsiynyy sayt Natsional'noho banku Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: <https://bank.gov.ua/control/uk/index>.
2. Karmazin V.Ya. Problemy zabezpechennya stabil'nosti valyutnoho rynku Ukrayiny [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.confcontact.com/2016-ekonomika-i-menedzhment/7_karmazin.htm.
3. Natsional'nyy bank Ukrayiny prodovzhuye pom'yakshennya valyutnoho rehulyuvannya [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=32236335.
4. Vysnovok pro stan vykonannya zakonu pro derzhavnyy byudzheth Ukrayiny na 2016 rik za 9 misyatsiv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu: http://www.ac-rada.gov.ua/doccatalog/document/16750196/Zvit_23-4.pdf?subportal=main.
5. Ofitsiynyy sayt Derzhavnoyi sluzhby statystyky Ukrayiny [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
6. Bereslavs'ka O.I. Deval'vatsiyahryvnitasprychyneni neyu vyklyky dlya Ukrayiny / O.I. Bereslavs'ka // Visnyk NBU. – 2015. – No 2. – S. 26-33.